

МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Дана стаття присвячена проблемі виховання естетичного смаку як важливого показника загальної культури майбутнього педагога. У статті представлено модель виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. Розкрито головні структурні елементи (компоненти, умови, зміст, етапи, форми, методи, засоби), кожен з яких має свої завдання функціонування, спрямовані на досягнення основної мети – виховання естетичних смаків у майбутніх філологів.

Ключові слова: естетичні смаки майбутнього вчителя-філолога, вихованість естетичних смаків у майбутніх філологів, засоби народного декоративно-прикладного мистецтва, педагогічна модель, позааудиторна робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Виняткового значення набуває підготовка майбутніх учителів-філологів, ерудованих спеціалістів, фахівців нової генерації, здатних адекватно сприймати, тонко і високо цінувати мистецтво, зберігати традиції, примножувати духовні й матеріальні надбання українського народу. Стрижневим завданням у сучасній педагогічній теорії і практиці постає виховання естетичних смаків у майбутніх філологів. Успішне його розв'язання відіграє ключову роль як для особистісного розвитку кожного індивіда, так і для зміцнення української державності на засадах добра та краси. Благодатним джерелом виховання естетичних смаків виступає народне декоративно-прикладне мистецтво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На важливості розвитку естетичної культури сучасного українського суспільства, зокрема виховання естетичних смаків у студентської молоді, наголошують чинні державні документи (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання студентської молоді, концепції естетичного виховання), у яких зазначено, що безперервний процес виховання передбачає естетичну освіченість особистості.

Проблема виховання естетичних смаків як феномена культури особистості є актуальним для сучасних учених (Т. Бабенко, В. Бутенко, В. Дряпіка, Н. Калашник, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, І. Пацалюк, Г. Шевченко та ін.).

Більшість дослідників стверджують, що саме одвічні ознаки краси людської культури – інтелігентність, освіченість, толерантність, витонченість мистецько-художнього смаку, вишуканість манер та поведінки – стають тими дефіцитами, які не можуть компенсувати економічний та матеріальний достаток, бо тільки у сукупності з першими останні засвідчують цивілізованість нації, народу, держави.

Формулювання цілей статті... Вищезазначене постулювало формулювання мети статті – розробити модель виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва, виділити і схарактеризувати основні структурні елементи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Наповнення глибоким змістом естетичного розвитку майбутнього педагога, зростання рівня його естетичної культури залежить від упровадження нових організаційних та смислових структур підготовки студентів-філологів. Тому розробка моделі виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва усвідомлюється нами як одна із важливих передумов теоретичних та прикладних досліджень у вищому педагогічному навчальному закладі. Розробляючи модель виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва, ми враховували основні елементи процесу моделювання:

- 1) виділення процесуальних компонентів;
- 2) визначення умов, здатних забезпечити їх реалізацію;
- 3) вибір засобів та напрямів педагогічної організації діяльності студентів, які задовольняли б визначені вимоги [5].

Першу частину моделі складають компоненти вихованості естетичних смаків, що мають логічну послідовність: емоційно-почуттєвий, когнітивний, ціннісно-мотиваційний, практично-діяльнісний. Визначені компоненти діють взаємопов'язано, доповнюючи і збагачуючи один одного. Забезпечення реалізації структурних компонентів дає можливість ґрунтовно та системно підійти до розробки змісту, форм, методів і засобів, що в комплексі забезпечують виховання естетичних смаків майбутніх філологів.

На другому етапі створення моделі визначалися педагогічні умови, необхідні для виховання естетичних смаків у студентів-філологів. До основних педагогічних умов реалізації системи виховання естетичних смаків у студентів-філологів ми відносимо:

- формування у майбутніх філологів мотивації до вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва;

- розробка та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами народного декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи;
- використання особистісно зорієнтованої технології формування естетичних смаків майбутніх учителів-філологів для підвищення їхньої активності як суб'єктів естетичного виховання.

Проблема мотивації – це одна з ключових проблем у педагогіці та естетичному вихованні студентської молоді. Педагог не зможе створити ефективну взаємодію із студентом без урахування його мотивів, а досягнення високих результатів у навчально-виховній діяльності, передусім, залежить від сформованості у студента позитивної мотивації до того чи іншого виду діяльності.

Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел свідчить про різні тлумачення сутності мотивів. У своєму дослідженні за основу ми взяли визначення Є. Ільїна, який мотивацію розглядає як складне інтегральне психологічне утворення, що має свої певні межі. З одного боку – це потреба, а з другого – намір щось виконати, включаючи і спонукання до нього. Встановлення меж дозволяє визначити компоненти, які можуть входити до структури мотиву. Ці компоненти відповідно до стадії формування мотиву, можна зарахувати до трьох блоків: 1) потреби (біологічні, соціальні, обов'язки); 2) «внутрішні фільтри» (моральний контроль, оцінка своїх можливостей, уподобання (інтереси, нахили), врахування умов досягнення мети, процес задоволення потреби); 3) завдання, які можуть задовольнити потребу [6, с. 117]. Спрощення розуміння мотиву, акцентування на одному з його компонентів призводить до помилок, і проблема мотивації залишається не вирішеною. Визначення особливостей мотиваційної сфери студентів-філологів вищих педагогічних навчальних закладів надасть можливість сформулювати позитивне ставлення до конкретної діяльності, зокрема до вивчення українського декоративно-прикладного мистецтва.

Мотивація включає систему мотивів, або стимулів, що спонукає особистість до конкретних форм діяльності або поведінки. Як мотиви можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні та духовні потреби. У зв'язку з цим необхідно враховувати вікові особливості вихованців.

Для молодих людей студентського віку характерна переорієнтація інтересів, породжена ціннісно-орієнтаційною діяльністю, що виходить на перше місце, стимулює особу до узагальнення набутих знань, прагнення утвердитися серед інших членів суспільства і спрямовує пошук справжніх людських цінностей, особистісних якостей, визначення власних моральних та естетичних критеріїв [2].

Як доводить педагогічна наука, найбільш дієвим у вихованні молодого покоління є національний фактор, тому естетична інформація саме з питань декоративно-прикладного мистецтва містить значний естетико-виховний потенціал і має стати на заваді байдужого споглядання та поверхового констатування фактів, ознак, особливостей народної культури.

Наприклад, красу народної символіки, відображеної в декоративно-прикладному мистецтві, можна прослідкувати досліджуючи український рушник. Варто, насамперед, акцентувати увагу студентів-філологів на його ролі у системі культурних цінностей українців. Він наділений усіма тими властивостями та якостями, що притаманні традиційному мистецтву та розглядається і як особлива інформаційно-знакова система, і як вид естетичної діяльності, що має важливе соціокультурне значення [4, с. 52]. У процесі вишивання зорові, тактильні образи, накладаючись один на одного, стійко утримують увагу, стимулюють гру уяви, збагачують емоційний світ особистості. Така діяльність приводить в дію механізм емоцій та почуттів.

Внутрішній емоційний відгук на естетичну інформацію свідчить про зародження естетичних смаків, початкового рівня їхнього становлення. Справді, сформовані смаки починаються там, де об'єднуються почуттєвий відгук та думка. Авторка теоретичного дискурсу про естетичний смак А. Молчанова зазначає, що «під впливом емоційного відгуку відбуваються логічні операції «примірювання» ознак оцінюваного до власної «естетичної міри» з метою встановлення естетичної цінності сприйнятого» [7, с. 76]. У цьому зв'язку обов'язковою умовою виховання естетичних смаків є розвиток емоційної сфери особистості у поєднанні з раціональним аналізом. І чим тіснішою вона буде, чим гармонійніше поєднуються у ній інтелектуальна та почуттєва діяльність особистості, тим вищими будуть її естетичні смаки.

Як свідчить педагогічний досвід, естетичне виховання студента практично неможливе без включення його у систему позааудиторної діяльності. Саме в ній відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому, так і на професійному рівнях. Ми розділяємо думку І. Абдулова, який позааудиторну виховну роботу визначає, як необхідну складову загального процесу виховання особистості у ВНЗ. Позааудиторна робота, на думку дослідника, при узгодженій взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу, повинна бути скерована на ефективну організацію самостійної навчальної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб молоді, всебічний розвиток індивідуальних творчих потенцій студентів і як наслідок переходу до самовиховання [1, с. 5-10].

Розробка та запровадження змістового забезпечення виховання у студентів естетичних смаків засобами декоративно-прикладного мистецтва у процесі позааудиторної роботи є необхідною педагогічною умовою, що

забезпечує актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовує їх у практичну площину, розвиває творчі здібності, формує соціально-професійну зрілість.

Наповнення змісту позааудиторної роботи різноманітними гуртками, майстер-класами, виховними заходами, народознавчо-пошуковою роботою, виставковою діяльністю є своєрідним спонукальним фактором для формування мотиваційної сфери студентів-філологів у галузі декоративно-прикладної діяльності.

Якісно організований зміст позааудиторної роботи, пов'язаної з народним декоративно-прикладним мистецтвом, є впливовим чинником у вихованні естетичних смаків, адже забезпечує сприймання, на якому розгортається оцінювання, що переходить у потребу активної дії.

Під час позааудиторної роботи необхідна достатня кількість якісної естетичної інформації, що відповідає суспільним смаковим еталонам та не містить ознак спотвореності. Щоб справляти виховуючий вплив на естетичні позиції людини, естетична інформація має бути усвідомлена нею, адже естетичним вподобанням не властиво обмежуватися тільки зовнішнім відображенням дійсності. Тому естетичною інформацією мають стати глибокі й багатопланові знання про народне декоративно-прикладне мистецтво, усвідомлення його сутності як явища духовної і матеріальної культури рідного народу, що дозволить виховувати суспільно прийнятні еталони краси, перетворити норми народного смаку із «національних» у «власні».

Сучасні дослідження проблем позааудиторної виховної роботи ґрунтуються на особистісно зорієнтованих концепціях виховної діяльності викладача вищої школи, що відображають гуманістичну спрямованість виховної роботи, пріоритет загальнолюдських та національних цінностей, котрі сприяють набуттю молодим поколінням соціального досвіду та формуванню інтелектуального і культурного потенціалу нації.

Особистісно орієнтована технологія формування естетичних смаків передбачає послідовну і систематичну роботу над розвитком емоційної сфери, почуттів, переживань вихованців, активізації пізнавальних процесів (уваги, уяви, пам'яті, мислення), аналізу не тільки частин, але й цілого явища, зіставлення об'єктів між собою та з еталоном естетичної досконалості народного декоративно-прикладного мистецтва, встановлення міри відповідності сприйнятого суспільством традиційно-мистецьких правил, що допоможуть виробити підвищення активності у майбутніх учителів-філологів як суб'єктів естетичного виховання.

Необхідно враховувати мотиваційний потенціал особистісно зорієнтованої технології (авансування успіху, спонукання до самоаналізу, самооцінки, самопізнання; включення змісту, що має особистісне значення для студентів тощо).

Отже, особистісно зорієнтований підхід об'єктивно змінює позицію студентів і викладачів у спілкуванні, утверджує не рольове, а особистісне спілкування, зумовлює потребу діалогу, дискусій, обміну думками, враженнями, моделювання життєвих ситуацій, стимулює розвиток критичного мислення.

У моделі представлено технологію виховання естетичних смаків у студентів-філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи, яка передбачала такі етапи:

1) організація сприймання естетичної інформації (досягнення емоційного відгуку, встановлення структурних компонентів естетичних об'єктів, констатація їх естетичних якостей, проникнення в сутність естетичного, формування потреби в естетичному оцінюванні);

2) наведення прикладів оцінювання естетичних зразків народного декоративно-прикладного мистецтва (співставлення з ідеальним образом, встановлення міри їх схожості, формулювання висновків про естетичну цінність даного предмета);

3) сприяння в освоєнні студентами процедури оцінювання естетичного і формування досвіду особистого естетичного смаку в декоративно-прикладній діяльності (колективний аналіз естетичних якостей об'єкта згідно естетичного ідеалу за аналогією до наведеного викладачем зразка, добір аргументів та побудова судження смаку; втілення смакових уподобань під час виготовлення виробів народного декоративно-прикладного мистецтва);

4) забезпечення індивідуальної апробації естетичних смаків у життєдіяльності (створення умов, за яких виникає потреба пізнання естетичного об'єкта, визначення його естетичної цінності через «приміряння» до створеного в уяві образу досконалості, прийняття або неприйняття встановленого, включення в особисто значиму систему цінностей, зміни особистості як наслідок прийняття чи заперечення);

5) виховання здатності до систематичного удосконалення естетичних смаків (активізація естетичної діяльності студентів із наростаючим ступенем самостійності, забезпечення умов для творчої самореалізації майбутніх філологів).

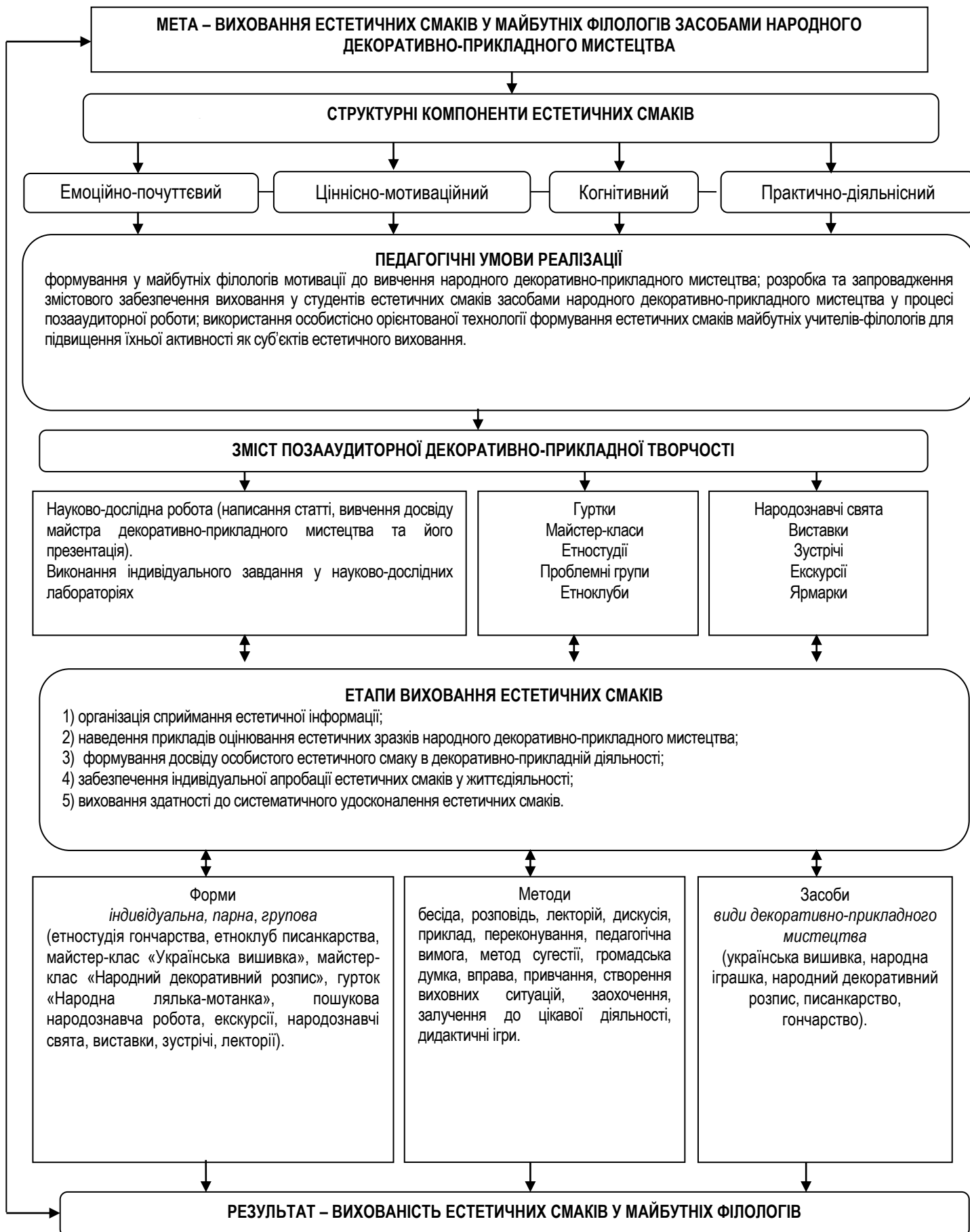

Рис. 1. Модель виховання естетичних смаків у майбутніх філологів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва в процесі позааудиторної роботи

Таким чином, розроблена модель дозволяє уявити компоненти естетичних смаків у їх послідовності та динаміці, а визначені педагогічні умови їх функціонування – передбачити методи і шляхи використання обраного засобу з метою підвищення ефективності його формування, як це показано на Рис. 1.

Висновки... Розроблена модель слугує лише підґрунтям методичних рекомендацій щодо виховання естетичних смаків у майбутніх філологів та має динамічний характер. Це надасть змогу своєчасно коригувати процес підготовки студентів-філологів, вносити відповідні зміни, доповнювати їх новими засобами, формами та методами виховання.

Багатогранна спадщина народного мистецтва, важливість і значущість якого актуалізується із зростанням самосвідомості громадян України у наш час, заслуговує на його подальше вивчення та впровадження у навчально-виховний процес вищого педагогічного закладу. Зокрема, вивчення потребують такі аспекти означеної проблеми, як формування естетичних смаків майбутніх філологів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін тощо.

Література

- 1.Абдулов Р. М. Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів недержавної форми власності : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Р. М. Абдулов – Луганськ, 2004. – 24 с.
- 2.Выготский Л. С. Педагогическая психология / Лев Семенович Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 479 с.
- 3.Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 512 с.
- 4.Ковальов О. Декоративно-прикладне мистецтво у школі. 1 – 7 клас : Навчальний посібник / Олександр Ковальов. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. –144 с. ; іл.
- 5.Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.
- 6.Миропольская. Н. Е. Формирование эстетического отношения у будущих учителей / Н. Миропольская, Г. Локарева // Социально-педагогические проблемы воспитания детей и учащейся молодежи. – Запорожье, 1991. – С. 121-126.
- 7.Молчанова А. С. На вкус, на цвет... : теоретический очерк об эстетическом вкусе / Альбина Степановна Молчанова. – М. : Искусство, 1966. – 199 с. : ил.

Мамчур Н. С.

Модель воспитания эстетических вкусов у студентов-филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства

Данная статья посвящена проблеме воспитания эстетического вкуса как важного показателя общей культуры будущего педагога. В статье представлено модель воспитания эстетических вкусов у будущих филологов средствами народного декоративно-прикладного искусства. Открыто главные структурные элементы (компоненты, условия, содержания, этапы, формы, методы, средства), каждый из которых имеет свои задания функционирования, направленные на достижение основной цели – воспитание эстетических вкусов у будущих филологов.

Ключевые слова: Эстетические вкусы будущего учителя-филолога, воспитанность эстетических вкусов у будущих филологов, средства народного декоративно-прикладного искусства, педагогическая модель, внеаудиторная работа.

Mamshur N. S.

The model of esthetical tastes education of philologist student by means folk arts and crafts

The modeling is important pedagogical method, such as practically use in aesthetic tastes of philologist students training by means folk arts and crafts, it's realization was through the broadening and systematization aesthetic knowledge of future philologists, forming them abilities and skills in the process of attraction to creative activities. Deep content filling of future pedagogues' aesthetic development, growth of his level of aesthetic culture depend on introduction new organization and sense structures of philologist-students preparation. Therefore model building of aesthetic tastes training of philologist-students by means Ukrainian folk and crafts is understood by us as one of most important premise of theoretical and applied researches of the pedagogue training process in high pedagogical educational institution.

The model of training philologist-students' aesthetic tastes is comprehended by us as certain sample, standart, that must be accomplished in high pedagogical educational institution in order to graduate have indexes of aesthetically development personality, is characterize high level aesthetic culture and well brought up aesthetic tastes.

Prepared model include aesthetic tastes' structural components: emotional-sense, cognitive, value-motivational, practical-active, which mutually connectedly act, are supplementing and enriching each other.

Ensuring realization of structural components give possibility solid and system to approach to contents making, forms, methods and means, that in complex secure training of future philologist aesthetic tastes.

Present model allow to imagine aesthetic tastes components in those succession and dynamics, but determine pedagogical condition of those functioning – to foresee application methods and ways of elected mean with aim of rise effectiveness his forming.

Aesthetic tastes training model of philologist-students by means folk arts and crafts in the process outclass work serve only subsoil of methodical introduction as to aesthetic tastes training of future philologist and have dynamical character. It'll give us ability to correct process of philologist-students' training in proper time, to bring in appropriate changes, to supplement them by new means, forms and methods of training.

Key word: esthetical tastes of future philologist teacher, breeding of future philologists' esthetical tastes, folk arts and crafts, pedagogical model, extracurricular activity.

Подано до редакції 01.04.2014.